

Joanna Michalczyk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

BEZPIECZEŃSTWO ŻYWNOŚCIOWE W OBLICZU GLOBALIZACJI

Streszczenie: Bezpieczeństwo żywnościowe należy do najważniejszych potrzeb społecznych. W hierarchii potrzeb podstawowych według Masłowa odpowiadają mu dwie podstawowe kategorie – dążenie do zaspokojenia głodu oraz chęć poczucia bezpieczeństwa. Szczególne znaczenie potrzeby zachowania bezpieczeństwa żywnościowego tkwi nie tylko we wpływie na jakość egzystencji człowieka, ale również w istotnym powiązaniu jej z innymi kategoriami bezpieczeństwa (także silnie odczuwanymi przez społeczeństwo), jak bezpieczeństwo ekonomiczne, energetyczne, socjalne i ekologiczne. Celem artykułu jest wskazanie istoty problemu bezpieczeństwa żywnościowego i powiązanie go z procesem globalizacji. Przedstawiono determinanty odpowiedzialne za eskalację tego problemu. Ukazane są również działania zaradcze o charakterze międzynarodowym oraz najbardziej powszechne systemy i standardy zapewnienia bezpieczeństwa żywności w całym łańcuchu produkcyjnym. W opracowaniu wykorzystano typową dla nauk ekonomicznych metodę badawczą, tj. analizę literatury. Przytoczone zjawiska charakterystyczne dla współczesnej globalizacji sprawiły, że działania w zakresie bezpieczeństwa żywności muszą podlegać bieżącej konfrontacji ze zmieniającym się otoczeniem oraz być realizowane nie tylko na szczeblu krajowym, ale przede wszystkim międzynarodowym. W związku z postępującym procesem liberalizacji handlu granice państwowe dla przewożonych towarów, w tym żywności, uległy zatarciu. Z tego też powodu niezmiernie ważne jest opracowanie systemów i rozwiązań w zakresie kontroli i oznakowania produktów rolno-spożywczych w celu przeciwdziałania niekontrolowanemu rozprzestrzenianiu się chorób i podobnych zagrożeń. Obok wymiaru zdrowotnego niemałe znaczenie dla zachowania bezpieczeństwa żywnościowego mają dwa pozostałe, tj. fizyczna i ekonomiczna dostępność.

Słowa kluczowe: globalizacja, bezpieczeństwo żywnościowe, działania międzynarodowe.

1. Wstęp

Bezpieczeństwo żywnościowe należy do najważniejszych potrzeb społecznych. W hierarchii potrzeb podstawowych według Masłowa odpowiadają mu dwie podstawowe kategorie – dążenie do zaspokojenia głodu oraz chęć poczucia bezpieczeństwa. Zatem pojęcie bezpieczeństwa żywnościowego łączy w tym kontekście dwie zasadnicze, fundamentalne ludzkie potrzeby. Jego szczególny charakter tkwi więc w zmianie podejścia do klasyfikacji potrzeb, w ich zespoleniu. Należy podkreślić,

że na przestrzeni lat szeroka i złożona koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego podlegała procesowi ewolucji. Wyjściowo bowiem, w ujęciu historycznym, dążenia do zaspokojenia potrzeby głodu oraz bezpieczeństwa były pragnieniami rozłącznymi¹.

Szczególne znaczenie potrzeby zachowania bezpieczeństwa żywnościowego tkwi nie tylko we wpływie na jakość egzystencji człowieka, ale również w istotnym powiązaniu jej z innymi kategoriami bezpieczeństwa (także silnie odczuwanymi przez społeczeństwo), takimi jak bezpieczeństwo ekonomiczne, energetyczne, społeczne i ekologiczne².

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie istoty problemu bezpieczeństwa żywnościowego i powiązanie go z procesem globalizacji. Przedstawione zostaną determinanty odpowiedzialne za eskalację tego problemu. Ukazane zostaną również działania zaradcze o charakterze międzynarodowym oraz najbardziej powszechne systemy i standardy zapewnienia bezpieczeństwa żywności w całym łańcuchu produkcyjnym. W opracowaniu wykorzystano typową dla nauk ekonomicznych metodę badawczą, tj. analizę literatury.

2. Istota i ewolucja bezpieczeństwa żywnościowego

Według FAO (Food and Agriculture Organization – Organizacja ds. Wyżywienia i Rolnictwa) bezpieczeństwo żywnościowe obrazuje sytuację, w której wszyscy ludzie mają nieprzerwany dostęp do bezpiecznej i wartościowej żywności, aby można było prowadzić zdrowy i aktywny tryb życia³. Dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego towarzyszyło człowiekowi od zarania dziejów, jednak w erze globalizacji (tj. w ostatnich dziesięcioleciach, kiedy to globalizacja zwiększyła tempo) pojęcie to nabrało szczególnego znaczenia.

Zjawisko globalizacji przyniosło ludzkości szereg pozytywnych i negatywnych zmian, dostrzegalnych m.in. w rolnictwie i przetwórstwie spożywczym oraz wpływających na bezpieczeństwo żywnościowe. Do tych pierwszych można zaliczyć przede wszystkim postęp technologiczny, nowoczesne rozwiązania produkcyjne i zwiększony (za sprawą liberalizacji handlu międzynarodowego) dostęp do szerokiej oferty produktów. Dopelnieniem tych przemian stały się liczne udogodnienia w zaspokajaniu coraz bardziej wysublimowanych (m.in. na skutek wzrostu zamożności społeczeństwa, przyjęcia miejskiego trybu życia oraz wzrostu świadomości co do zdrowego odżywiania) potrzeb konsumentów poprzez produkcję żywności: o różnych właściwościach, w tym leczniczych, posiadającej wydłużony termin przydatności, z dokładnym oznakowaniem jej składu czy z zastosowaniem ergonomicznych i tzw. inteligentnych opakowań. Najnowsza generacja opakowań posia-

¹ S. Kowalczyk (red.), *Bezpieczeństwo żywności w erze globalizacji*, SGH, Warszawa 2009, s. 131.

² J. Małysz (red.), *Bezpieczeństwo żywnościowe strategiczną potrzebą ludzkości*, Wyd. ALMAMER – Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2008, s. 7-8.

³ R. Sobiecki, *Globalizacja a funkcje polskiego rolnictwa*, SGH, Warszawa 2007, s. 115.

dających odpowiednie wskaźniki pozwala m.in. dostarczać informacji o produkcji (o jego jakości i składzie) oraz o jego lokalizacji w czasie transportu⁴.

Z kolei do zagrożeń bezpieczeństwa żywnościowego powiązanych z globalizacją można zaliczyć m.in. wzrost współzależności międzynarodowej. Zjawisko to może być powodowane znoszeniem ograniczeń w międzynarodowym handlu. Dostrzegalne różnice w kosztach produkcji żywności i tendencja do zmniejszania obciążeń w międzynarodowej wymianie mogą zachęcać kraje do zaniechania własnej, droższej produkcji i do kupowania za granicą. W konsekwencji nadmierny import w połączeniu ze zmiennymi i trudno przewidywalnymi warunkami pogodowymi w krajach produkujących żywność może wpłynąć destabilizująco na warunki zaopatrywania się w żywność.

Warto również dodać, że teoretycznie eliminacja barier w handlu umożliwia rozwijanie produkcji i realizację jej dostaw wszystkim uczestnikom gospodarki światowej, w praktyce – nieskrępowany handel eliminuje z rynku wielu producentów, zwłaszcza wytwarzających żywność na potrzeby lokalne, którzy nie są w stanie sprostać rosnącej konkurencji (uwzględniając np. wydatki na poszanowanie środowiska i zachowanie ekologicznego charakteru produktu). Za taką sytuację odpowiedzialne są w dużej mierze korporacje międzynarodowe. Budują one swoją przewagę na fuzjach i przejęciach, które są częściowo nieuniknioną konsekwencją trwającego kryzysu światowego zapoczątkowanego na przełomie 2007 i 2008 r.⁵ Ponadto, wraz z rozwojem produkcji żywności na dużą skalę oraz wykorzystywaniem do jej zbytu globalnej reklamy zachęcającej często do ujednoliconej konsumpcji i z presją na obniżanie kosztów wytwarzania (m.in. z wykorzystywaniem komponentów genetycznie modyfikowanych o nie do końca zbadanym wpływie na zdrowie ludzkie), uwidocznili się problem fałszowania żywności (który – trzeba dodać – nie jest zjawiskiem nowym) oraz stosowania nieuczciwych praktyk w handlu. Warto również podkreślić, że niebывалą złożoność problemu bezpieczeństwa żywnościowego uwidocznili w latach 2007-2008 kryzys żywnościowy na świecie, objawiający się szybkim tempem wzrostu cen produktów rolno-spożywczych. Zmusił on do zajęcia się tą tematyką na nowo (wcześniej gwałtowną zwyżkę cen odnotowano w latach 1972-1974).

Samo pojęcie bezpieczeństwa żywnościowego jest bardzo złożone i może być rozpatrywane wielowątkowo. Wynika to m.in. z faktu powiązania go z aspektami ekonomicznymi, ekologicznymi, socjalnymi i energetycznymi. Ponadto może być ono rozpatrywane na kilku płaszczyznach, tj. gospodarstwa domowego, kraju, ugrupowania integracyjnego oraz w skali międzynarodowej (światowej). Ta ostatnia nabiera szczególnego znaczenia w kontekście postępującej globalizacji. Utożsamiając zjawisko globalizacji z postępem technicznym i technologicznym, można stwierdzić, że przyczyniła się ona do wzrostu produkcji żywności, której obecna wielkość w zupełności wystarcza na pokrycie potrzeb całej populacji świata. Jednak nadal ponad

⁴ W. Kozak, R. Cierpiszewski, *Opakowania inteligentne*, „Przemysł Spożywczy” 2010 nr 3, s. 36.

⁵ M. Kozmana, *Rolne przejęcia gigantów*, „Rzeczpospolita” 17.08.2011, s. B2.

1 mld ludności w większości państw rozwijających się głoduje⁶. Głównym powodem tego zjawiska jest rozbieżność obszarów o największym zapotrzebowaniu na żywność i rejonów jej produkcji. Stąd można dostrzec trudności w wieloletnich zmaganiach się państw, ich ugrupowań, organizacji i instytucji o zasięgu międzynarodowym w opracowaniu i wdrożeniu wspólnych rozwiązań na rzecz ograniczania głodu w skali świata. Przyczyną niepowodzeń jest zasadniczo rozbieżność interesów podmiotów zaangażowanych w omawiany problem⁷. Wśród najważniejszych trudności w zwiększaniu produkcji rolnej w krajach rozwijających się można wskazać głównie ograniczony dostęp do ziarna siewnego oraz środków chroniących uprawy przed szkodnikami, niski poziom edukacji w zakresie hodowli i metod uprawy oraz brak środków finansowych na rozwijanie przechowalnictwa i dystrybucji żywności. Nie bez znaczenia jest również postępująca liberalizacja handlu w skali świata, która wprawdzie pomaga państwom wychodzić z ubóstwa poprzez ułatwienia w dostępie do rynków innych krajów, jednocześnie jednak przyczynia się do wypierania lokalnej produkcji przez tańszy import żywności (z uwagi na niższe koszty produkcji czy subwencje rządowe w kraju eksportera). W konsekwencji nadmierne uzależnienie od importu produktów rolno-spożywczych może ograniczyć suwerenność żywnościową krajów. Ponadto uwarżliwia je na wahania cen, które w ostatnich latach dla żywności są bardzo widoczne i które w istotny sposób wpływają na zjawisko niedożywienia czy głodu. Problem ten dotyka nie tylko krajów Afryki, np. Sudanu, Ugandy, Kenii czy Etiopii, ale również regionu Karaibów i Ameryki Łacińskiej⁸.

Omawiając złożoność problemu bezpieczeństwa żywnościowego, warto zidentyfikować jego elementy i ich znaczenie w odniesieniu do aktualnych trendów zachodzących we współczesnej gospodarce światowej. Spośród wielu definicji tego pojęcia na szczególną uwagę zasługuje ta sformułowana przez dwóch amerykańskich socjologów, L. Busha i W.B. Lacey, którzy podają, że „bezpieczeństwo żywnościowe ma co najmniej trzy wymiary: pierwszym jest rozporządzalność, tj. posiadanie wystarczającej ilości dostępnej żywności dla całej ludności w każdym czasie, aby podtrzymać życie ludzkie. Drugim wymiarem bezpieczeństwa żywnościowego jest dostępność. Podaż żywności nie powinna być ograniczana przez to, co ekonomiści nazywają efektywnym popytem (...). Trzecim wymiarem jest adekwatność (...). Adekwatność może być rozumiana w kategorii zbilansowanej racji pokarmowej, przy czym równocześnie adekwatna podaż żywności jest wolna od chorób i trujących substancji”⁹.

⁶ 1,02 billion people hungry: One sixth of humanity undernourished, more than ever before, „Science Daily” 20.06.2009.

⁷ S. Kowalczyk (red.), wyd. cyt., s. 9-10; J.-L. Vielajus, *Czyny nie obietnice*, „Le Monde Diplomatique” 2009 nr 10, www.fed.pl, 04.01.2012.

⁸ L. Estival, *Ciężkie czasy dla półkuli południowej*, „Le Monde Diplomatique” 2009, nr 10, www.fed.pl, 04.01.2012; J.-L. Vielajus, wyd. cyt.

⁹ L. Bush, W.B. Lacey (ed.), *Food Security in the United States*, Westview Press, Boulder-London-Corolado, 1984, s. 2, za: J. Małysz (red.), wyd. cyt., s. 85-86.

Na przestrzeni minionych lat koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego – jak już wskazywano – ewoluowała, co się wiązało ze zmianami w podejściu do tego problemu i w akcentowaniu jego najważniejszych aspektów. Za szczególnie ważny moment w rozpowszechnieniu dyskusji dotyczących kwestii bezpieczeństwa żywnościowego na międzynarodowym forum uznaje się początek lat siedemdziesiątych XX wieku. Wówczas ujawnił się kryzys żywnościowy, który dotknął wiele państw.

Pierwsza oficjalna interpretacja pojęcia bezpieczeństwa żywnościowego miała miejsce na Światowej Konferencji nt. Żywności zorganizowanej w 1974 r. przez FAO. Uznano wówczas, że koncepcja bezpieczeństwa żywności odnosi się przede wszystkim do strony podażowej żywności. W podejściu tym zaakcentowano konieczność zagwarantowania dostępności w każdym czasie podstawowych artykułów żywnościowych zarówno w skali kraju, jak i międzynarodowej, dla zaspokojenia ciągłego wzrostu konsumpcji i dla przeciwdziałania fluktuacji produkcji i cen¹⁰.

Następną, nieco zmodyfikowaną koncepcję bezpieczeństwa żywnościowego przedstawiono w roku 1983. Wówczas, obok fizycznej dostępności żywności, uwypuklono aspekt jej dostępności ekonomicznej. Kolejną, rozszerzoną interpretację bezpieczeństwa żywnościowego przyjęto na zorganizowanym w 1996 r. Światowym Szczycie Żywnościowym w Rzymie, gdzie oprócz dwóch wymienionych warunków (mających charakter ilościowy) wprowadzono nowy – o charakterze jakościowym. Zawiera on takie elementy, jak: bezpieczeństwo żywności¹¹, walory odżywcze, indywidualne preferencje żywieniowe oraz traktowanie żywności jako podstawy aktywnego i zdrowego życia. Pięć lat później odbył się kolejny Światowy Szczyt Żywnościowy, którego ustalenia odegrały rolę w ewolucji podejścia do kwestii bezpieczeństwa żywnościowego. Warto odnotować, że w 2004 r. zostały przyjęte przez Radę FAO „Dobrowolne wytyczne na rzecz wspierania stopniowej realizacji prawa do odpowiedniej żywności w związku z krajowym bezpieczeństwem zaopatrzenia w żywność”. Wśród wielu zagadnień tego dokumentu na szczególną uwagę zasługuje dziewiąta dyrektywa dotycząca bezpieczeństwa żywności i ochrony konsumenta. Wskazuje ona m.in. na konieczność zbudowania systemów kontroli żywności w całym łańcuchu żywnościowym, włącznie z etapem żywienia zwierząt, oraz na potrzebę stworzenia standardów w zakresie jakości żywności i jej bezpieczeństwa zdrowotnego, które wraz z określonymi działaniami zaradczymi nie powinny stanowić bariery w międzynarodowym handlu¹².

¹⁰ S. Kowalczyk (red.), wyd. cyt., s. 13; A. Sapa, *Bezpieczeństwo żywnościowe w krajach rozwijających się*, www.kpsw.edu, 04.01.2012, s. 232; *Charter 2. Food Security: Concepts and Measurement*, www.fao.org, 04.01.2012.

¹¹ Warto zwrócić uwagę na rozróżnienie pojęć bezpieczeństwa żywnościowego (*food security*) i bezpieczeństwa żywności (*food safety*). Kategoria pierwsza ma szerszy kontekst i skupia bezpieczeństwo żywności, które odnosi się głównie do zdrowotności i walorów odżywczych, zob. S. Kowalczyk (red.), wyd. cyt., s. 15; *Charter 2. Food Security...*

¹² S. Kowalczyk (red.), wyd. cyt., s. 14; *Voluntary guidelines to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of national food security*, FAO, Rzym 2005, s. 19-21.

Na następnym szczycie państw członkowskich FAO, zorganizowanym w listopadzie 2009 r., w kontekście pogarszającej się sytuacji żywnościowej w skali świata, będącej następstwem utrzymywania się wysokich cen żywności i wyzwań związanych ze zmieniającym się klimatem, podjęto jednomyślnie decyzję o konieczności wyeliminowania szerzącego się zjawiska głodu najszybciej, jak będzie to możliwe. Zobowiązano się do zwiększenia pomocy rolnictwu w krajach rozwijających się – w taki sposób, aby głodująca populacja ponad 1 mld ludności mogła się stopniowo usamodzielniać w zakresie dostaw żywności¹³.

Szczególnego charakteru w ostatnim okresie nabiera również bezpieczeństwo żywności, jako jedna z determinant bezpieczeństwa żywnościowego. Wynika to ze zjawisk postępującego rozwoju handlu międzynarodowego i intensyfikacji produkcji – połączonych z wdrażaniem nowoczesnych rozwiązań w wytwórczości, opartych m.in. na zastosowaniu dodatków i polepszaczy do żywności, ze zwiększonym zużyciem środków ochrony roślin, z nasileniem skali obecności hormonów i antybiotyków w produktach pochodzenia zwierzęcego oraz z rosnącą częstotliwością i coraz szerszym zasięgiem epidemii chorób odzwierzęcych.

Warto dodać, że na przestrzeni minionych lat samo podejście do żywienia też się zmieniało. Jeszcze do niedawna odżywianie się zgodnie z potrzebami organizmu było uznawane za niosące pozytywne skutki dla zdrowia człowieka. Obecnie jednak postępujące skażenie środowiska naturalnego, które dotyczy wód, gleby i powietrza, oraz wdrażanie złożonych procesów przetwórstwa produktów rolnictwa, jak również przechowywanie żywności w opakowaniach z tworzyw sztucznych stwarza coraz więcej zagrożeń dla zdrowia¹⁴.

Zwiększona koncentracja na problemie bezpieczeństwa żywności idzie w parze z rosnącym wśród społeczeństwa poziomem edukacji i świadomości bezpośredniego związku między zdrowiem a spożywaną żywnością oraz z postępem nauki, który umożliwia wykrywanie zagrożeń i doskonalenie technik ich zwalczania. Działania zaradcze, takie jak ograniczanie chemizacji w produkcji rolnej, eliminacja dodatków do żywności, rozwijanie upraw ekologicznych oraz promowanie ekstensywnej hodowli i upraw z zachowaniem norm ochrony środowiska, są z jednej strony kosztowne i złożone, z drugiej – niezmiernie ważne dla zdrowia i życia ludzkiego¹⁵. Warto dodać, że złożone podejście do bezpieczeństwa żywności tkwi w konieczności kontrolowania produktów żywnościowych w całym łańcuch wytwórczości, poczynwszy od hodowli i upraw poprzez przechowywanie, a skończywszy na przetwórstwie i obsłudze sprzedaży z uwzględnieniem działań prośrodowiskowych.

Można zatem stwierdzić, że w czasach globalizacji niezmiernie ważny jest problem bezpieczeństwa żywnościowego jako elementu bezpieczeństwa narodowego.

¹³ U.N. Summit Approves New Approach to Hunger Fight, 16 Nov 2009, www.usatoday.com, 04.01.2012.

¹⁴ J. Małyś (red.), wyd. cyt., s. 113.

¹⁵ S. Kowalczyk (red.), wyd. cyt., s. 15.

Jeśli się weźmie pod uwagę fakt bezpośredniego wpływu żywości (przy uwzględnieniu szybkiego rozprzestrzeniania się jej na skalę światową poprzez liberalizację międzynarodowego handlu) na stan zdrowia całych społeczeństw, uzasadnione jest przesunięcie akcentów w definiowaniu omawianego problemu z fizycznej i ekonomicznej dostępności na aspekty jakościowe. Znoszenie barier w przepływie towarów sprawiło, że nabywana żywność stała się częściowo anonimowa i nabrała cech towarów masowych. To z kolei stało się czynnikiem sprzyjającym stosowaniu przez wielu producentów rolno-spożywczych i pośredników nieuczciwych praktyk polegających m.in. na pogarszaniu jakości żywności, obniżaniu jej wartości odżywczych, fałszowaniu czy na wprowadzaniu jej do obrotu po upływie terminu ważności. W związku z tym opracowano szereg systemów jakości produkcji, które można podzielić na tzw. systemy uniwersalne oraz na systemy jakości żywności odnoszące się głównie do przetwórstwa i do obrotu produktami oraz do rolnictwa¹⁶.

Do tych pierwszych zalicza się ISO, HACCP, GMP, TQM. W ramach systemów jakości żywności skierowanych do przetwórstwa i do obrotu wymienia się np. BRC Global Standard – for Food Safety, BRC Global Standard – Food Packing, IFS International Food Standard czy Qualität und Sicherheit QS. Natomiast wśród mających zastosowanie w rolnictwie można wskazać systemy: produkcji integrowanej IP, rolnictwa ekologicznego, produktów regionalnych i tradycyjnych, GlobalGAP czy UTZ Certified¹⁷. W rozpowszechnianiu ujednoczonych standardów dotyczących jakości żywności szczególnie istotny stał się tzw. Codex Alimentarius, opracowany w formie zaleceń i praktyk przez Komisję Kodeksu Żywnościowego, powołaną w 1962 r. przez FAO i WHO w ramach Wspólnego Programu Dla Norm Dotyczących Żywności. Kodeks ten jest zbiorem przyjętych w skali międzynarodowej norm żywnościowych, praktyk, zaleceń i wytycznych wykorzystywanych przez urzędowe służby kontroli, przetwórstwo rolno-spożywcze oraz środowiska naukowe państw członkowskich. Ich opracowanie wiąże się z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa żywności, ochrony zdrowia konsumentów oraz stosowania uczciwych praktyk w międzynarodowym handlu żywnością¹⁸. Wprawdzie większość państw członkowskich ONZ posługuje się własnymi kodeksami żywności, jednak dążenie do zachowania spójności między krajowymi wytycznymi a międzynarodowym Kodeksem Żywnościowym FAO/WHO jest niezmiernie ważne, zwłaszcza w kontekście przytaczanych wyzwań, jakie niesie ze sobą globalizacja rolnictwa i przetwórstwa spożywczego, oraz zrozumienia, że na jakość finalnego produktu mają wpływ działania podejmowane w całym łańcuchu produkcji żywności, włącznie z jakością stosowanych pasz czy środków ochrony roślin.

¹⁶ Tamże, s. 69.

¹⁷ Tamże; www.tuv.com/pl/systemy_zapewnienia_bezpieczenstwa_zywnosci.html, 04.01.2012.

¹⁸ www.ijhar-s.gov.pl, 04.01.2012.

3. Determinanty bezpieczeństwa żywnościowego

Eskalacja problemu bezpieczeństwa żywnościowego w skali świata jest uwarunkowana wieloma zjawiskami i czynnikami, które są w mniejszym bądź większym stopniu powiązane z procesem globalizacji. Identyfikacja ich jest niezmiernie ważna, ponieważ część z nich ma charakter przejściowy, a część długotrwały. Ponadto wiele z nich wykazuje wysoki poziom złożoności, co podkreśla rangę tego problemu i konieczność zaangażowania się w jego rozwiązanie wielu podmiotów o różnym statusie.

Omawiając determinanty problemu bezpieczeństwa żywnościowego, można je uporządkować, dzieląc je na czynniki kształtujące popyt na produkty rolno-spożywcze oraz ich podaź. Z kolei wśród czynników kształtujących popyt można wyodrębnić dwie zasadnicze grupy – potrzeby żywnościowe oraz zapotrzebowanie zgłaszane na surowce rolne przez podmioty spoza sektora rolno-spożywczego¹⁹.

Jeśli chodzi o potrzeby żywnościowe, to warto zwrócić uwagę na problemy natury demograficznej dotyczące przede wszystkim utrzymującego się dodatniego przyrostu ludności w skali świata (głównie w krajach rozwijających się, takich jak np. Chiny i Indie)²⁰. Ponadto ciągły postęp w medycynie zdecydowanie wydłużył życie ludzkie, przyczyniając się również do zwiększania populacji. Nie bez znaczenia jest także nasilona migracja, która oddziałuje na wzorce konsumpcyjne – ich modyfikację i tworzenie nowych. Dla zachodzących zmian w modelu konsumpcyjnym bardzo znamienne stało się rozpowszechnienie miejskiego trybu życia wiążącego się z nabywaniem częściowo i wysoko przetworzonej żywności, która obok posiadania właściwości energetycznych pełni wiele dodatkowych funkcji, w dużej mierze powiązanych ze wspomaganiem leczenia człowieka. Do jej zakupów zachęcają koncerty międzynarodowe poprzez globalną reklamę, która w szybkim tempie dociera do szerokiej rzeszy konsumentów. Innym równie ważnym czynnikiem wpływającym na potrzeby żywieniowe jest szybki wzrost gospodarczy wielu państw rozwijających się, który podnosi standard życia i m.in. kreuje wzrost konsumpcji mięsa²¹. Hodowla zwierząt jest z kolei ściśle powiązana ze zużyciem zbóż na potrzeby paszowe, wywierając tym samym presję na zwiększanie areału upraw rolnych. Wśród pozostałych istotnych czynników wpływających na wielkość zakupów produktów rolno-spożywczych należy wymienić zmiany klimatyczne i klęski żywiołowe, które mogą okresowo prowadzić do dokonywania agresywnych zakupów przez państwa dotknięte niedoborem żywności, przyczyniając się tym samym do wzrostu cen w skali świata.

¹⁹ J.S. Zegar, *Globalny problem żywnościowy a polskie rolnictwo*, „Wię i Rolnictwo” 2007, nr 3, s. 9 i 12.

²⁰ esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel-populaion.htm, 04.01.2012.

²¹ www.fao.org/ag/againfo/themes/en/meat/home.html, 04.01.2012.

Bardzo ważnym czynnikiem kształtującym popyt na produkty rolne są rosnące zakupy ze strony podmiotów działających poza sektorem rolno-spożywczym. Wśród nich szczególne znaczenie mają koncerny paliwowo-energetyczne, które wykorzystują produkty rolnictwa w procesie produkcji tzw. biopaliw. Ma to oczywiście wiele skutków dla rolnictwa. Z jednej strony zyskało ono m.in. znaczenie w dostawie energii odnawialnej (pożądaney z punktu widzenia ochrony środowiska), co przyczynia się do zwiększenia poziomu zatrudnienia, z drugiej – nasiliła się konkurencja o areal ziemi uprawnej pomiędzy wykorzystaniem jej na potrzeby żywnościowe i pozazywnościowe²². Niemalę znaczenie w kształtowaniu się popytu i wzrostu cen w ostatnich latach mają również transakcje spekulacyjne zawierane na światowych rynkach surowców rolnych, dotyczące zwłaszcza pszenicy, kukurydzy, soi i ryżu²³.

Kolejną grupę czynników determinujących bezpieczeństwo żywnościowe można analizować poprzez pryzmat ich oddziaływania zwiększającego lub zmniejszającego podaż. Do tych pierwszych zalicza się postęp w zakresie inżynierii genetycznej, który umożliwił wyhodowanie nowych gatunków roślin, bardziej odpornych na szkodniki i choroby oraz na trudne warunki środowiskowe. Jest to odpowiedź na zjawisko zwiększającej się populacji ludności, zmieniającego się klimatu oraz rosnących kosztów produkcji żywności (w tym głównie cen energii). Innym ważnym czynnikiem wpływającym na podaż produktów rolnych jest poziom rozwoju rolnictwa, który jest określany m.in. przez wydajność pracy, postęp techniczny, jakość kapitału ludzkiego czy stan infrastruktury. Dla wielu państw, zwłaszcza słabo rozwiniętych, przytoczone parametry rozwoju rolnictwa stanowią główną przeszkodę w realizacji dążeń do zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa żywnościowego. Niemalę znacznie sprzyjające intensyfikacji produkcji żywności można przypisać zjawisku liberalizacji handlu w skali międzynarodowej. Działania w tym zakresie nabrały szczególnego znaczenia od czasów Rundy Urugwajskiej, kiedy to sprawy rolne na stałe włączono do tematyki rokowań państw członkowskich na forum GATT/WTO. Pomimo wielu postanowień w zakresie znoszenia ograniczeń w handlu produktami rolno-spożywczymi (dotyczących m.in. obniżania cel i eliminowania subsydiów w eksporcie), skutki liberalizacji dla poszczególnych krajów są niejednakowe. W niewielkim (a czasem nawet zerowym) stopniu korzystają z niej państwa rozwijające się, które już wcześniej miały zagwarantowany preferencyjny dostęp do wybranych rynków. Ponadto ograniczone korzyści z liberalizacji wymiany osiągają te kraje, które opierają swój eksport do krajów rozwiniętych na wąskim asortymencie produktów tropikalnych (jak kawa, kauczuk, herbata, banany). Tego typu towary znacznie szybciej niż inne (np. zboża, mleko, mięso) napotykają barierę nasycenia rynków. W konsekwencji wzrost dochodów eksporterów produktów tropikalnych (będących dla wielu państw słabo rozwiniętych fundamentem gospodarki) jest wolniejszy w stosunku do przyrostu wolumenu sprzedaży. Trudności w zbyciu

²² J.S. Zegar, wyd. cyt., s. 14.

²³ M. Roblem, M. Tomero, J. von Braun, *When speculation matters*. „IFPRI Issue Brief” 2009 no.57; Z. Komorowski, *Możemy być rolną potęgą*, „Rzeczpospolita” 18.07.2011, s. B12.

stosunkowo łatwo psujących się nadwyżek żywności wywierają presję na obniżkę jej cen, na czym z pewnością zyskują konsumenci, natomiast tracą farmerzy, pograżając się w głodzie i ubóstwie²⁴. Jeśli chodzi o sytuację producentów żywności państw rozwiniętych, zwłaszcza znajdujących się w strefie umiarkowanego klimatu, to w związku z rosnącym popytem w Chinach i Indiach (głównie) oraz poprawą dochodów *per capita* w tych krajach mogą oni liczyć na zwiększenie dostaw (przede wszystkim zbóż i produktów pochodzenia zwierzęcego) do tych państw²⁵.

W kontekście światowego kryzysu żywnościowego, który ujawnił się na przełomie 2007 i 2008 r., swoje niezadowolenie z braku indywidualnego podejścia do znaczenia produktów rolno-spożywczych względem pozostałych towarów w handlu międzynarodowym wyraził były prezydent USA Bill Clinton na zgromadzeniu państw członkowskich ONZ zorganizowanym pod koniec 2008 r. Skrytykował on dotychczasową politykę prowadzoną przez międzynarodowe instytucje, takie jak Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Bank Światowy i inne, także będące pod wpływem USA, w zakresie udzielania pomocy państwom Afryki, z uwagi na wymóg wycofania się przez rządy krajów-beneficjentów z różnych form wsparcia rolnictwa (zwłaszcza w zakresie dotowania zakupów nawozów i nasion), które mogą szkodzić „sprawiedliwemu handlowi”. W efekcie zmniejszyła się samowystarczalność żywnościowa wielu państw Afryki, a rosnący import produktów rolnictwa w warunkach wyższych cen na świecie tylko pogłębił i skomplikował ich trudną sytuację żywnościową. W zaproponowanym na spotkaniu członków ONZ rozwiązaniu przewodnią myślą stała się koncepcja pomocy Afryce oparta na zwiększeniu jej zdolności do samodzielnego wyżywienia swojej populacji²⁶.

Wśród czynników ograniczających podaż produktów rolno-spożywczych należy wskazać na postępującą degradację gleb spowodowaną przez niekontrolowaną działalność gospodarczą człowieka²⁷. Szczególne znaczenie mają tu takie zjawiska, jak wadliwe irygacje prowadzące do zasolenia, melioracje skutkujące nadmiernym przesuszeniem, intensywny wypas zwierząt, deforestacja na dużą skalę czy monokulturowa uprawa pogarszająca jakość gleby. Poza niewłaściwym korzystaniem z zasobów ziemi, do innych czynników zmniejszających podaż produktów rolno-spożywczych można zaliczyć ograniczone zasoby wody. Dostęp do wody jest szczególnie ważny dla prowadzenia upraw rolnych i przetwórstwa spożywczego i nabiera strategicznego znaczenia tam, gdzie istnieje konieczność dodatkowego nawadniania gleb. Tak się dzieje w przypadku czołowych producentów zbóż, tj. Chin, Indii

²⁴ J.S. Zegar, wyd. cyt., s. 22.

²⁵ Tamże.

²⁶ Bill Clinton: „*We Blew It*” *On Global Food*, www.cbsnews.com, 04.01.2012.

²⁷ Około 40% ziemi rolnej na świecie jest poważnie zniszczone. Według badań przeprowadzonych przez Institute for Natural Resources for Africa w Ghanie, jeśli nie zostaną wprowadzone działania zaradcze przeciwdziałające degradacji gleb, to do 2025 r. zasoby ziemi Afryki będą w stanie wykarmić niespełna 25% jej mieszkańców – zob. *Global food crisis looms as climate change and population growth strip fertile land*, „The Guardian” 31.08.2007, www.guardian.co.uk, 04.01.2012; *Africa may be able to feed only 25% of its population by 2025*, www.news.mongabay.com, 04.01.2012.

oraz USA. W przypadku Chin 70% plonów zbóż pochodzi z nawadnianych gruntów²⁸. Dodatkowo rangę problemu deficytu wody podkreśla fakt przyrastającej populacji ludności na świecie oraz nasilona konkurencja o dostęp do wody ze strony innych działów gospodarki. Innym powodem ograniczania podaży żywności może być produkcja biopaliw, która konkuruje o ziemię z produkcją żywności, oraz rozwijanie akwakultury (w wyniku zmniejszenia się połowów na otwartych wodach). Coraz większa świadomość społeczeństwa w zakresie postępującej degradacji środowiska i jej skutków dla zdrowia ludzkości, jak również dotycząca tzw. zdrowego odżywiania (która wpłynęła na zmianę podejścia do technik uprawy i hodowli, zwracając szczególną uwagę na ograniczanie stosowania środków chemicznych o działaniu wspomagającym) może mieć także swój udział w zmniejszaniu podaży żywności. Obok przytoczonych czynników kształtujących podaż produktów rolno-spożywczych (i tym samym bezpieczeństwo żywnościowe) należy zwrócić uwagę również na inne, takie jak zmiana klimatu w niektórych częściach globu, konflikty zbrojne, brak stabilnej sytuacji politycznej w wielu krajach, epidemie czy niski poziom rozwoju rolnictwa. Warto również dodać, że na globalną podaż omawianych produktów ujemnie wpływają stosowane w poszczególnych krajach rozwiązania w zakresie polityki handlowej. Za przykład może posłużyć decyzja rządu Mołdawii o wprowadzeniu zakazu wywozu pszenicy w okresie od lutego do kwietnia 2011 r., w celu zatrzymania rosnącego trendu cen i ich ustabilizowania²⁹. Jeśli chodzi o działania wstrzymujące import żywności do kraju, to mogą być one poparte względami zachowania bezpieczeństwa zdrowotnego żywności. Taka sytuacja miała miejsce na początku kwietnia 2011 r., kiedy to rządy wielu państw, w tym Chin, po uszkodzeniu elektrowni atomowej w Japonii wprowadziły embargo na żywność pochodzącą z tego kraju w obawie przed jej radioaktywnym skażeniem³⁰. Z takiego rozwiązania bardzo często korzystała również Rosja, która w minionych latach wielokrotnie wstrzymywała import polskiej żywności (w opinii wielu naukowców i polityków, rosyjskie embargo czasem nosiło znamiona bardziej gry politycznej, aniżeli realizacji potrzeby zachowania bezpieczeństwa zdrowotnego żywności w kraju)³¹. Należy wskazać, że w krótkim czasie skutkiem wstrzymanego importu może być pogorszenie poziomu bezpieczeństwa żywnościowego kraju – z uwagi na czas potrzebny na znalezienie innych dostawców żywności, oferowanej prawdopodobnie po wyższych cenach, czy na zmodyfikowanie struktury produkcyjnej. W długim okresie taki zabieg może skutkować jednak polepszeniem bezpieczeństwa żywnościowego poprzez uniezależnienie się od zagranicznych dostaw na skutek wymuszenia rozwoju własnej produkcji rolnej i jej przetwórstwa.

²⁸ J.S. Zegar, wyd. cyt., s. 15; R. Sobiecki, wyd. cyt., s. 128.

²⁹ *Moldovan government lifts embargo on food wheat export*, www.portal.moldpres.md, 04.01.2012.

³⁰ *Chińskie embargo na japońską żywność*, www.tvn.24.pl, 04.01.2012.

³¹ *Rosja znosi embargo na import polskich warzyw*, www.wyborcza.biz, 04.01.2012.

4. Międzynarodowe działania w zakresie utrzymania bezpieczeństwa żywnościowego

W związku z eskalacją zagrożenia bezpieczeństwa żywnościowego niezmiernie ważne stają się inicjatywy o charakterze regionalnym i międzynarodowym mające na celu przywrócenie bądź utrzymanie omawianego bezpieczeństwa. Te ostatnie wydają się szczególnie ważne w kontekście rosnącej złożoności badanego problemu oraz liczby państw zaangażowanych w jego rozwiązanie.

Charakterystykę działań podejmowanych w skali światowej można oprzeć na przykładzie rynku zbóż, który wydaje się stanowić podstawowy segment globalnego rynku rolnego. Zboża, obok głównego zastosowania w żywieniu człowieka, są wykorzystywane do produkcji pasz dla zwierząt. Ponadto, w kontekście rosnącej liczby ludności, potrzeba ich zwiększonej produkcji nabiera szczególnego znaczenia. Według prognozy spożycie zbóż na świecie zwiększy się z 1,9 mld ton na przełomie XX i XXI wieku do ok. 2,9 mld w 2030 r., z czego połowa przyrostu produkcji będzie skierowana na pasze³².

Działania w zakresie zachowania bezpieczeństwa żywnościowego na rynku zbóż realizowane są na dwa sposoby i mają służyć przede wszystkim poprawie fizycznej dostępności zbóż oraz dostępowi krajów do środków płatniczych, pozwalających zrealizować zakupy na globalnym rynku. Do pierwszej kategorii można zaliczyć wiele inicjatyw, takich jak np. System Globalnej Informacji i Wczesnego Ostrzegania (Global Information and Early Warning System), który powstał z inicjatywy FAO w 1975 r. Skupia on niemal sto krajów, co wpływa na skuteczność monitorowania sytuacji na poszczególnych rynkach żywnościowych i na wiarygodność przekazywanych informacji, a także pozwala na niezwłoczne przekazywanie informacji rządów poszczególnym państw i instytucjom mogącym udzielić wsparcia. Inną równie ważną inicjatywą jest utworzenie w połowie lat siedemdziesiątych Międzynarodowej Interwencyjnej Rezerwy Żywności (International Emergency Food Reserve – IEFER). Jest ona traktowana jako źródło zapewniające dopływ żywności (magazynowanej w ilości nie mniejszej niż 0,5 mln ton rocznie) na wypadek jej deficytu w krajach. Kolejnym środkiem służącym poprawie fizycznej dostępności do zbóż jest bezpośrednia i doraźna pomoc żywnościowa. Ten rodzaj wsparcia jest jednak uznawany za dość kontrowersyjny ze względu na możliwość zniekształcania zwyczajów i trwałego uzależnienia danego kraju od dalszych dostaw. Ta forma pomocy powinna być zatem ostrożnie wykorzystywana przez kraje, które cierpią na chroniczny brak żywności³³.

W 1976 r. w ramach FAO uruchomiono tzw. Program Zapewnienia Bezpieczeństwa Żywnościowego (Food Security Assistance Scheme). Jego celem jest pomoc krajom członkowskim w tworzeniu kompleksowego programu bezpieczeństwa żywnościowego.

³² J.S. Zegar, wyd. cyt., s. 23.

³³ J. Małysz (red.), wyd. cyt., s. 169-174.

nościowego. Opiera się ona na działalności multidyscyplinarnych zespołów eksperckich, które zajmują się doradztwem oraz angażują się w opracowywanie i wdrażanie programów dotyczących m.in. rozbudowy infrastruktury bezpieczeństwa żywnościowego w zakresie magazynowania, transportu i obrotu zbożem³⁴. Kolejną formą wsparcia w utrzymaniu bezpieczeństwa żywnościowego są promowane przez FAO inicjatywy o charakterze regionalnym i subregionalnym, zwłaszcza na terenie Afryki Zachodniej i Południowej oraz Ameryki Łacińskiej. Realizowane projekty są bardzo złożone i dotyczą udoskonalenia systemów ostrzegania, prowadzenia zapasów interwencyjnych oraz pomocy w zakupach żywności z zagranicy³⁵. Jeszcze innym rozwiązaniem pomagającym zwiększyć dostęp do zbóż jest Międzynarodowe Porozumienie Pszeniczne. Pierwsza międzynarodowa umowa w sprawie pszenicy została zawarta w 1933 r. W 1968 r. umowę tę zastąpiono szerszym układem, regulującym nie tylko kwestie handlowe, ale również kwestie pomocy żywnościowej. Celem tego porozumienia jest osiągnięcie stabilności na rynku żywności oraz bezpieczeństwa żywnościowego. Warto dodać, że negocjacje w tym obszarze następczą wiele trudności z uwagi na opór ze strony największych eksporterów³⁶.

Jeśli chodzi o działania podejmowane w zakresie poprawy dostępności środków płatniczych na zakup zbóż, to na szczególną uwagę zasługują działania Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Instytucja ta na początku lat osiemdziesiątych wprowadziła na wniosek FAO udogodnienia dla państw przechodzących trudności płatnicze w zakupach zbóż. Oferowana pomoc polega na zastosowaniu kompensacyjnych udogodnień finansowych i stanowi ważny instrument osiągnięcia bezpieczeństwa żywnościowego³⁷.

5. Podsumowanie

Scharakteryzowane determinanty bezpieczeństwa żywnościowego nie wyczerpują listy wszystkich potencjalnie istniejących. Są jednak, jak się wydaje, najważniejsze, bo kreślą przyszłe trendy w zglobalizowanym sektorze rolnym. Przytoczone zjawiska charakterystyczne dla współczesnej globalizacji sprawiły, że działania składające się na realizację we wskazanych trzech wymiarach bezpieczeństwa żywnościowego muszą podlegać bieżącej konfrontacji ze zmieniającym się otoczeniem oraz być realizowane nie tylko na szczeblu krajowym i regionalnym, ale przede wszystkim międzynarodowym.

Warto dodać, że w związku z postępującym procesem liberalizacji handlu granice państwowe dla przewożonych towarów, w tym żywności, uległy zatarciu. Z tego

³⁴ *The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)*, www.encyclopedia.com, 04.01.2012; J. Małysz (red.), wyd. cyt., s. 174.

³⁵ S. Kowalczyk (red.), wyd. cyt., s. 100.

³⁶ P. Bożyk, J. Misala, M. Puławski (red.), *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa 1999, s. 461-462; J. Małysz (red.), wyd. cyt., s. 175.

³⁷ J. Małysz (red.), wyd. cyt., s. 177.

też powodu niezmiernie ważne jest opracowanie systemów i rozwiązań w zakresie kontroli i oznakowania produktów rolno-spożywczych w celu przeciwdziałania niekontrolowanemu rozprzestrzenianiu się chorób i podobnych zagrożeń.

Obok wymiaru zdrowotnego niemalże znaczenie dla zachowania bezpieczeństwa żywnościowego mają dwa pozostałe, tj. fizyczna i ekonomiczna dostępność. W pierwszym przypadku dyskusyjnym zagadnieniem jest kwestia źródeł pozyskiwania żywności. W celu zagwarantowania bezpieczeństwa zasadne wydaje się dążenie do uniezależnienia się od importu niezbędnego do zaspokojenia minimalnego zapotrzebowania fizjologicznego. Istotne jest również tworzenie odpowiednio rozbudowanych rezerw żywności i właściwe nimi zarządzanie – na wypadek zakłóceń na rynku krajowym i światowym. Dodatkowo, w przypadku państw słabo rozwiniętych, szczególnie ważnym działaniem (w zakresie poprawy bezpieczeństwa żywnościowego, w tym ekonomicznej dostępności) jest poprawa realnych dochodów ludności. Jednym ze sposobów osiągnięcia tego celu jest wzrost dochodów z eksportu z tych państw poprzez szersze otwarcie dostępu (biorąc pod uwagę ograniczony asortyment sprzedaży, głównie żywności, oraz niewielkie możliwości rozwoju alternatywnych przedsięwzięć) do rynków państw rozwiniętych oraz pomoc w adaptacji nowych technik uprawnych, służących również przetwórstwu spożywczemu.

Zagwarantowanie bezpieczeństwa żywnościowego wydaje się stanowić z jednej strony jeden z ważniejszych obowiązków władz, z drugiej – istotne wyzwanie, jakim muszą stawić one czoła. To, w jaki sposób władzom poszczególnych krajów, a także organom międzynarodowym uda się wywiązać z konieczności zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego swoim obywatelom, może w szczególny sposób wpływać na poziom dobrobytu i rozwoju społeczno-gospodarczego.

Literatura

- 1,02 billion people hungry: One sixth of humanity undernourished, more than ever before*, „Science Daily” 20.06.2009.
- Africa may be able to feed only 25% of its population by 2025*, www.news.mongabay.com, 04.01.2012.
- Bill Clinton: „We Blew It” On Global Food*, www.cbsnews.com, 04.01.2012
- Bożyk P., Misala J., Puławski M. (red.), *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa 1999.
- Bush L., Lacey W.B. (ed.), *Food Security in the United States*, Westview Press, Boulder-London-Cororado 1984.
- Charter 2. Food Security: Concepts and Measurement*, www.fao.org, 04.01.2012.
- Chińskie embargo na japońską żywność*, www.tvn.24.pl, 04.01.2012.
- esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel-population.htm, 04.01.2012.
- Estival L., *Ciężkie czasy dla półkuli południowej*, „Le Monde Diplomatique” 2009, nr 10, www.fed.pl, 04.01.2012.
- Global food crisis looms as climate change and population growth strip fertile land*, „The Guardian” 31.08.2007, www.guardian.co.uk, 04.01.2012.

- Komorowski Z., *Możemy być rolną potęgą*, „Rzeczpospolita” 18.07.2011.
- Kowalczyk S. (red.), *Bezpieczeństwo żywności w erze globalizacji*, SGH, Warszawa 2009.
- Kozak W., Cierpiszewski R., *Opakowania inteligentne*, „Przemysł Spożywczy” 2010, nr 3.
- Kozmana M., *Rolne przejęcia gigantów*, „Rzeczpospolita” 17.08.2011.
- Małysz J. (red.), *Bezpieczeństwo żywnościowe strategiczną potrzebą ludzkości*, Wyd. ALMAMER – Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2008.
- Moldovan government lifts embargo on food wheat export*, www.portal.moldpres.md, 04.01.2012.
- Roblem M., Tomero M., von Braun J., *When speculation matters*, „IFPRI Issue Brief” 2009 no. 57.
- Rosja znosi embargo na import polskich warzyw*, www.wyborcza.biz, 04.01.2012.
- Sapa A., *Bezpieczeństwo żywnościowe w krajach rozwijających się*, www.kpsw.edu, 04.01.2012.
- Sobiecki R., *Globalizacja a funkcje polskiego rolnictwa*, SGH, Warszawa 2007.
- The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)*, www.encyclopedia.com, 04.01.2012
- U.N. Summit Approves New Approach to Hunger Fight, 16 Nov 2009*, www.usatoday.com, 04.01.2012.
- Vielajus J.-L., *Czyny nie obietnice*, „Le Monde Diplomatique” 2009, nr 10, www.fed.pl, 04.01.2012.
- Voluntary guidelines to support the progressive realization of the right to adequate food in the context of national food security*, FAO, Rzym 2005.
- www.fao.org/ag/againfo/themes/en/meat/home.html, 04.01.2012.
- www.ijhar-s.gov.pl, 04.01.2012.
- www.tuv.com/pl/systemy_zapewnienia_bezpieczenstwa_zywnosci.html, 04.01.2012.
- Zegar J.S., *Globalny problem żywnościowy a polskie rolnictwo*, „Wies i Rolnictwo” 2007, nr 3.

FOOD SECURITY IN THE FACE OF GLOBALIZATION

Summary: Food security is one of the most important social needs. In the hierarchy of basic needs according to Maslow, it is represented by two basic categories – striving to satisfy the hunger and desire of a sense of security. The particular importance of the need to maintain food security lies not only in their effect on the quality of human existence, but also in its significant connections with other categories of security (also strongly felt by society), such as economic, energetic, social and ecological security. The article aims to identify the essence of the problem of food security and to link it with the globalization process. The determinants responsible for the escalation of the problem are presented. There are also shown the remedial actions of international character and the most common systems and standards to ensure food safety throughout the production chain. In the study, a typical research method of economic sciences was used, i. e. the analysis of literature. The analysed phenomena, typical of contemporary globalization, caused that actions on food safety must be subject to current confrontation with changing environment and be implemented not only nationally, but especially on the international level. In connection with the ongoing process of liberalization of trade, borders for transported goods, including food, have been obliterated. For this reason, it is extremely important to develop systems and solutions for inspection and labelling of food products to prevent the uncontrolled spread of diseases and similar threats. In addition to the health dimension, the other two, i. e. physical and economic accessibility, are of great importance for the preservation of food security.

Key words: globalization, food security, international actions.